

SHUSHAN PURIM

What's It All About

Source Materials
Rabbi Efrem Goldberg
reg@brsonline.org

מגילת אסתר (פס) ① MEGILLAS ESTHER

¹⁶ The rest of the Jews that were in the king's provinces assembled and defended themselves gaining relief from their foes, slaying seventy-five thousand of their enemies, but they did not lay their hand on the spoils, ¹⁷ on the thirteenth day of the month of Adar. And they gained relief on its fourteenth [day], making it a day of feasting and gladness. ¹⁸ But the Jews that were in Shushan assembled on both its thirteenth [day] and its fourteenth, and they gained relief on its fifteenth, making it a day of feasting and gladness. ¹⁹ Therefore, Jewish villagers who live in unwalled towns celebrate the fourteenth day of the month of Adar as an occasion of gladness, feasting and festival, and for sending delicacies to one another.

²⁰ Mordechai recorded these events and sent letters to all the Jews who were in all the provinces of King Ahasuerus, the near ones and the distant ones, ²¹ [charging them] to observe annually the fourteenth day of the month of Adar and its fifteenth day, ²² as the days on which the Jews gained relief from their enemies, and the month which had been turned about for them from one of sorrow to gladness, and from mourning to festival; to observe them as days of feasting and gladness, and sending delicacies to one another, and gifts to the poor. * ²³ The Jews undertook [to continue] that which they had begun, * just as Mordechai had prescribed to them.

וַיִּקְהֲלוּ הַיְהוּדִים [הַיְהוּדִים] אֲשֶׁר-
 בְּשׁוּשַׁן גַּם בַּיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וַיַּהַרְגוּ בְּשׁוּשַׁן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
 אִישׁ וּבְבִזְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת-יָדָם: וּשְׂאֵר הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּמַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ
 נִקְהְלוּ וַעֲמַד עַל-נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאֲזִיבֵיהֶם וְהָרוּג בְּשִׁנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה
 וּשְׁבַעִים אֶלֶף וּבְבִזְזָה לֹא שָׁלְחוּ אֶת-יָדָם: בַּיּוֹם-שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ
 אָדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתָּה וּשְׂמֵחָה:
 וְהַיְהוּדִים [וְהַיְהוּדִים] אֲשֶׁר-בְּשׁוּשַׁן נִקְהְלוּ בְּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ
 וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתָּה
 וּשְׂמֵחָה: עַל-כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרוּזִים [הַפְּרוּזִים] הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת
 עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר שְׂמֵחָה וּמִשְׁתָּה וְיוֹם טוֹב
 וּמְשֻׁלָּח מִנּוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ: וַיִּכְתֹּב מְרֹדֶכִי אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל-כָּל-הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל-מַדִּינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֹׁרוּשׁ
 הַקְּרוּבִים וְהָרְחוֹקִים: לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לְהֵיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר
 לְחֹדֶשׁ אָדָר וְאֵת יוֹם-חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל-שָׁנָה וּשְׁנָה: בַּיָּמִים אֲשֶׁר-
 נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים מֵאֲזִיבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשְׂמֵחָה
 וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתָּה וּשְׂמֵחָה וּמְשֻׁלָּח מִנּוֹת אִישׁ
 לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוּת לְאֲבִיוָנִים: וְקִבַּל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר-הִחֲלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת
 אֲשֶׁר-כָּתַב מְרֹדֶכִי אֲלֵיהֶם:

מגילת אסתר (א.א) ② MISHNA MEGILLAS Chapter One

Mishnah The Megillah is read on the eleventh of Adar, or on the twelfth, or on the thirteenth, or on the fourteenth, or on the fifteenth.⁽¹⁾ לא – not earlier than the eleventh, or later than the fifteenth.

The Mishnah explains:
 Residents of cities⁽²⁾ that were surrounded by walls at the time of Joshua son of Nun read the Megillah on the fifteenth of Adar.^{(3) (4)} – Residents of villages and large towns⁽⁵⁾ read the Megillah on the fourteenth of Adar, except⁽⁶⁾ that the residents of villages may at times advance the date for reading the Megillah to the day of assembly.^{(7) (8)}

גמ' מגילת אסתר ③ GEMARA

The Gemara proceeds to the next clause of the Mishnah:
 כְּרַבִּים הַמוֹקְפִים חוּמָה מִימֹת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון קוֹרִין בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וְכוּ'
 RESIDENTS OF CITIES THAT WERE SURROUNDED BY WALLS AT THE TIME OF JOSHUA SON OF NUN READ THE MEGILLAH ON THE FIFTEENTH OF ADAR ETC.

The Gemara inquires:
 מִנְּהֵי מִיִּלִּי – From where are these things known? From where in Scripture do we know that walled cities read the Megillah on the fifteenth?⁽⁹⁾

The Gemara gives the Scriptural source:
 רַבָּא – Rava said: For the verse states: "עַל-כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרוּזִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרוּזוֹת וְגוּ'". Therefore, the Jews of unwalled places who dwell in unwalled cities make the fourteenth day of the month of Adar a day of gladness etc.⁽⁷⁾
 מוֹדְפְּרוּזִים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר – Now, since the verse specifies that in unwalled [cities] Purim is celebrated on the fourteenth of Adar, מוֹקְפִין בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר – it implies that in walled [cities] Purim is celebrated on the fifteenth of Adar.⁽⁸⁾

The Gemara questions whether this is necessarily the verse's implication:
 וְאִימָא פְּרוּזִים בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר – But one could say that unwalled [cities] celebrate Purim on the fourteenth, מוֹקְפִין כָּלל כָּלל לֹא – and the residents of walled [cities] do not have to celebrate Purim at all.⁽⁹⁾ Since this may be the verse's corollary, it cannot be proven from here that walled cities celebrate Purim on the

The Gemara rejects this possibility:

Are [the residents of walled cities] not Jews? How can they be exempt from the obligation to celebrate Purim? And furthermore, in the Megillah it is written: from Hodu to Cush. The Festival of Purim was accepted in all the provinces of Achashverosh's kingdom, which spanned from Hodu to Cush; this certainly included walled cities.

The Gemara poses another challenge to the derivation cited above. Perhaps the verse implies the following corollary: But one could say that unwalled [cities] celebrate Purim on the fourteenth, and the residents of walled [cities] celebrate Purim on both the fourteenth and the fifteenth, as it is written: that they should observe the fourteenth day of the month of Adar and the fifteenth day [of the same] each and every year. This verse apparently indicates that Purim is a two-day festival lasting through the fourteenth and fifteenth of Adar. Since this does not apply to unwalled cities (which observe the fourteenth only), perforce it applies to walled cities. – ? –

The Gemara shows this possibility to be untenable:

If [the verse] would have written: the fourteenth day and the fifteenth day, without the word את intervening between the fourteenth and the fifteenth, then it would convey as you suggested, that walled cities celebrate Purim on both the fourteenth and fifteenth of Adar. However, now that it is written: the fourteenth day and the fifteenth day [with the word את between the fourteenth and the fifteenth], the את comes and interposes between the two dates to teach that they are not celebrated together, rather, these [unwalled cities] celebrate on the fourteenth and these [walled cities] celebrate on the fifteenth.

The Gemara poses yet another challenge to the Scriptural derivation presented above:

But one could say that unwalled [cities] celebrate Purim on the fourteenth, and the residents of walled [cities] may choose when to celebrate Purim: If they want they can celebrate on the fourteenth and if they want they can celebrate on the fifteenth.

בעניינים²⁹, ואנו סומכין בהם תקנתנו זאת, אפילו למ"ד קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. וכ"ת והא חויגין שאין דין שוה³⁰ בשניהם שהרי לעגין מקרא מגילה אמריגין³¹ כרך וכל הסמוך לו וכו', משא"כ לעגין בתי ערי חומה, שאין נידון כדרך אלא מן החומה ולפנים. וכן טבריא אין לה דין מוקפת חומה לענין בתי ערי חומה, מפני שמצד אחד ימה חומתה כדאיתא בגמרא²³ ולענין מ"מ, מספקא ליה לחוקיה, משום דלא ידע למאן דפליג בין כרכים לפרוים, אי טעמא משום³² דהני מיגנו והני לא מיגנו וא"כ טבריא הא מגניא וקריא ב"ד. אלמא כל היכא דאמרת טעמא משום דמיגנו, אף בטבריא קורין בט"ו. ור"י פשוט ליה דקורין בה בט"ו בירושלמי³³

מורי נר"ו, דודאי טעמא דמלתא משום דכל מידי דהוה מדרבנן, סמכו לה אדין תורה כל מה דאפשר וכדחזי' בסתם ייגם, דרבנן דגזרו בה משום בנותיהן שאסרוהו בהנאה, החליטו אסורו לעולם, כענין יין נסך ודאי דאורייתא. משא"כ בפתן ושמן ובישוליהו, שאסרו אף משום בנותיהן וכדמוכח בדוכתיה²⁶, וכדברירנא התם²⁷. והכי נמי כיון שהוצרכו נמי לחלק בין מוקפין חומה לעיירות, נמצא²⁸ שיש חילוק לענין בית בבתי ערי חומה בין מוקפין חומה, לאין מוקפין חומה. אתו אנבה"ג וסמכו תקנתם לאותו דין תורה. ומה להלו מוקפין חומה מיב"ן, שהוא תחלת קיבוץ א"י, אף זו מוקפין חומה מיב"ן. וזהו ג"כ מ"ש בירושלמי, כדי לחלוק כבוד לא"י, אע"פ שחרבה עדיין, מצות שלה חשובות

RITVA ④ די 6 פ' (מח'ג) (1250-1330)

The Gemara rejects this possibility:

The verse says: In their times, which teaches that זמנו של זה לא זמנו של זה – the time for this [walled cities] is unlike the time for the other [unwalled cities]; i.e. walled and unwalled cities must celebrate Purim on separate days. Consequently, the time designated for walled cities cannot include the fourteenth of Adar, inasmuch as that is the day when Purim is celebrated in unwalled cities.

The Gemara suggests yet another possibility:

But one could say that in walled cities Purim is celebrated on the thirteenth of Adar. What basis exists for assuming that walled cities celebrate Purim on the fifteenth, as opposed to the thirteenth?

The Gemara answers:

Presumably walled cities celebrate Purim on the same day as the city of Shushan. Since the verse has given no date for walled cities, we assume that they celebrate Purim on the fifteenth, the day when the residents of Shushan celebrated after defeating their enemies.

The verse from which we derive that the date for unwalled cities is the fourteenth, and for walled cities is the fifteenth, discusses the festive aspects of Purim, not the reading of the Megillah. The Gemara therefore asks how we know that the Megillah reading also takes place on these dates:

We find that the celebration of the Purim festivities (i.e. the feast and the merriment) takes place in unwalled cities on the fourteenth, and in walled cities on the fifteenth. But from where do we know that the commemoration of the Purim miracle (i.e. the reading of the Megillah) is also held on those dates?

The Gemara answers:

The verse states: אמר קרא: והימים האלה נזכרים ונעשים: איתקש These days shall be commemorated and celebrated. By the juxtaposition of one to the other, commemoration is compared to celebration. This teaches that the activities of commemoration take place on the same day as the activities of celebration.

ובעו רבנן ז"ל מה ראו אנבה"ג לתלות הדבר ביב"ן. ותירצו הראשונים ז"ל, משום דיב"ן הוא שנלחם בעמלק תחלה, והמן היה מורע עמלק²⁰, והא בגמרא דבני מערבא²¹ בעו לה, ופירשו בה טעמא. דגרסינן התם, ר' סימון בשם (ריב"ן) [ריב"ל] חלקו כבוד לא"י שהיתה חרבה באותן הימים ותלו אותם מיב"ן. ומפרש²² לה רבנן ז"ל, שהוצרכו אנבה"ג לחלק בין כרכים לעיירות, משום דהני מיגנו והני לא מיגנו כדאיתא בגמרא²³. ואלו תלו הקף הכרכין ביא"ח, היתה א"י כפרוים מפני חורבנה, ויהיה גנאי לא"י. ולפי' תלו הדברים מיב"ן. ולא בריר לן האי טעמא, דבשלמא למ"ד קדושה א' קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, שייך שפיר שחלקו לה כבוד. שכשם שקדושת הארץ קיימת לענין בית בבתי ערי חומה, דין הוא שתהא קיימת ג"כ לענין מ"מ, אלא למ"ד לא קדשה לעתיד לבא עד שבא וחזר²⁴ וקדשה, כיון דאזלה לה קדושה לענין בית בבתי ערי חומה ושלוח מצורעים ודכוותיהו, מה ענין לחלוק כבוד לא"י לענין מ"מ²⁵. ואומר

רמב"ם (RAMBAM) (1138-1204)

4. What is the appropriate time for [the Megillah to be read]? The Sages ordained¹⁴ many different times for its reading, as [implied by Esther 9:31: "To confirm these days of Purim] in their appointed times."¹⁵ The following are the days [on which the Megillah] is read:¹⁶ Every city, whether in *Eretz Yisrael* or in the diaspora,¹⁷ that was surrounded by a wall at the time of Joshua bin Nun¹⁸ should read the Megillah on the fifteenth of Adar.¹⁹ This applies even when a wall does not surround the city at present.²⁰ Such a city is called a *Yerusha*. Every city that was not surrounded by a wall at the time of Joshua bin Nun should read the Megillah on the fourteenth of Adar.²¹ This applies even when there is a wall surrounding the city at present. Such a city is called an *Ir*.

5. In the capital of Shushan,²² the Megillah is read on the fifteenth [of Adar] although it was not surrounded by a wall at the time of Joshua bin Nun, because the miracle occurred within it [and at that time, the Jews celebrated on that day], as [Esther 9:18] states, "And they rested on the fifteenth."

Why was the matter made dependent on the time of Joshua bin Nun? To give honor to [the cities of] *Eretz Yisrael* that were in ruin at the time [of the Purim miracle].²³ Although they are in ruin at present, this would allow them to read the Megillah on the fifteenth as do the inhabitants of Shushan, since they were surrounded by a wall at the time of Joshua. Thus the commemoration of the miracle would include a remembrance of *Eretz Yisrael*.

14. These laws are discussed in the opening mishnayot of the tractate of *Megillah*. *Megillah* 2a emphasizes that the observance of these different dates was not a later development, but part of the original ordinance to have the Megillah read.

15. The use of the plural in this verse - in contrast to 9:27 - implies not only that there are two days, the fourteenth and the fifteenth of Adar, on which the celebrations of Purim should be observed, but that there are many "appointed times" on which the Megillah should be read.

16. The listing of the possible dates continues until Halachah 11. 17. This ruling conflicts with a decision of Rav Sa'adia Gaon. Rabbenu Nissim, however, cites opinions which support the Rambam's ruling, noting that *Megillah* 5b describes the celebration of Purim on the fifteenth of Adar in a city called Hotzal, which was located in the diaspora, as evident from *Ketubot* 111a.

18. Although *Megillah* 2b explains the connection to Joshua through techniques of Biblical exegesis, the Jerusalem Talmud mentions another reason: Joshua was the first to engage Amalek, Haman's progenitors, in battle.

ד איזהו זמן קריאתה?
 זמנים הרבה תקנו לה חכמים, שנאמר: בזמניהם.
 ראוי הן זמני קריאתה:

כל מדינה שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון, בין בארץ בין בחוץ לארץ, אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין בתמשה עשר באדר. ומדינה זו היא הנקראת פרו.

וכל מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, ואף על פי שהיא מקפת עמה, קוראין בארבעה עשר. ומדינה זו היא הנקראת עיר.

ה שושן הבירה, אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בתמשה עשר, שבה היה הנס, שנאמר: ונח בתמשה עשר בו. ולמה פלו הדבר בימי יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל, שהיתה חרבה באותו הזמן.

כדי שהיה קוראין בבני שושן, והשכנו כאלו הן פרפי המקפין חומה, אף על פי שהן עמה חרבין, הואיל והיו מקפין בימי יהושע קורין בתמשה עשר, עשר, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה.

19. The rationale for this ruling is discussed in the following halachah. The laws regarding reading the Megillah in a city when we are unsure of whether it was surrounded by a wall at the time of Joshua or not are mentioned in Halachah 11.

Significantly, the *Shulchan Aruch* (*Orach Chayim* 688:1) mentions another requirement. The wall must have been built around the city before it was settled. If first the city was settled and then a wall was built, its inhabitants should read the Megillah on the fourteenth.

20. As explained in the following halachah, this entire ruling was instituted as an expression of respect for the cities of *Eretz Yisrael* that were unwalled at that time. 21. When the Purim festival is commemorated for the victories that took place outside the city of Shushan.

22. This ruling applies even today, when Shushan is no longer a capital.

23. Mordechai and Esther desired that the unique victory achieved by the Jews of Shushan be commemorated, and hence appealed to the Sages to have both the fourteenth and the fifteenth of the month set aside as holidays. While the Sages were willing to grant this request as well, they wanted to insure that proper deference was

"It is very curious in what did (the Sages) see and what came to them to make the Jews into separate groups with this mitzva... where have we seen in the Torah a mitzva which is divided as such. for the Torah says 'you shall have one Torah, one law for all of you.'"

RAMBAN

"It is clear that at the time of the miracle (Purim) the Jews were already redeemed and went up to the Land and settled the cities... still the Men of the Great Assembly with most of the Jews were in Israel... When Ahashverosh commanded to destroy (the Jews) the un-walled cities were in greater danger (because the walled cities in Israel could defend themselves)... and the surrounding nations came to fight against Jerusalem (which was still under reconstruction) and we prayed to God to guard us day and night. When the Purim miracle happened everyone made a day of feasting and merriment... In subsequent years the un-walled cities feasted on the 14th, Shushan on the 15th and the walled cities (in Israel) not at all, for the miracle was greater in the unwalled cities... Later on, Mordekhai instituted Purim for the un-walled on their date and the walled on Shushan's date... For the main miracle was for those in Israel, which was still mostly un-built from the recent aliya, so it wasn't proper that Jerusalem and many other important cities be considered as un-walled, which is why we consider all walled cities from the time of Joshua."

EVENT	YEAR	JEWISH YEAR
Abraham and Sarah	1671 BCE	2080
Egyptian slavery begins	1428 BCE	2332
Exodus and Torah at Mount Sinai	1312 BCE	2448
Jewish people enter Israel	1272 BCE	2488
First Temple built	825 BCE	2935
Temple destroyed by Nebuchadnezzar; Babylonian exile begins	422 BCE	3338
Media and Persia join forces to conquer Babylonia	372 BCE	3388
Cyrus becomes king of Persian empire	371 BCE	3390
Ahashverosh ascends throne of Persian empire	360 BCE	3401
Haman becomes Persian prime minister; Esther becomes queen	356 BCE	3404
Miracle and victory of Purim; Mordechai is new Persian prime minister	355 BCE	3405
Second Temple built	352 BCE	3408
Miracle of Chanukah	139 BCE	3622
Second Temple destroyed; Roman exile begins	70 CE	3830

5

(1370-1320) RAN (7) כ"ן (מ"ג ב"ב ה"ר פ) Girone

הגדולה לחלוק מלוה זו לימים חלוקים ולקבוע יום מיוחד לפריזים ויום מיוחד לכרכים מה שאין כן בשאר מלוא שהרי החורה אחרת חורה אחת ומשפט אחד יש לומר שמפני שהיהודים היושבים בערי הפרוזות והיהודים אשר בשושן לא נחו מאויביהם ביום אחד שהרי היהודים הפרוזים נחו בארבעה עשר והיהודים אשר בשושן נחו במחשה עשר ועשו מאלוהים כל אחד ביום מנוחתו משהיה ושמה לפיכך שקבעו עליהם יו"ט לדורות קבעוהו לכל א' ביום שנה זו והשוו כל הכרכים המוקפים חומה לשושן ["שאינה מוקפת חומה] מפני שבה היה עיקר הנס וכי תימא תינח לרבי יהושע בן קרחה דאמר בגמרא [דף נ"ג:] דבמוקפין חומה מימות אחשורוש תליא מילתא אבל לתנא דמתניתין דאמר מימות יהושע בן נון הא לא דמיא לשושן ומה ראו לקבוע להם יום מחשה עשר יש לומר דהיינו טעמא כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל כדנרסין בירושלמי רבי יוחנן בשם ר' יהושע בן לוי אמר כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותן הימים והלא חרבה בימות חורבן בימות יהושע בן נון כדי שהיה גדוה ככרכים שאע"פ שטכשו אין להם חומה כיון שהיתה מוקפת מימות יהושע בן נון הרי דינה כאלו יש בה חומה כדאמר בגמרא אע"פ שאין לה עכשיו והיה לה קודם לכן וחס"י נמחן דאמר קדושה ראשונה קדושה שנייה קדושה שלישית וכל קדושה לעתיד לבא ומלא שלא היתה חומה ארץ ישראל מעלה ולא מורדת לענין בתי ערי חומה מכל מקום לא היתה חולה לארץ יתירה עליה בזמן זה כלל אבל אם נחלה הדבר לענין מגילה בימות אחשורוש ומלאו כמה עיירות שבחולה לארץ שנידונות כמוקפות חומה ורוב א"י כפרזים. אבל הרמב"ן ז"ל טוח טעם אחר לחלוק הזמן של פרוזים ומוקפין ואומר שבחומה של נס זה כבר נפקדו ישראל ועלו ברשיון כורש ומחישבו בעריהם ואע"פ שאמר הזמן ישט עם אחד מפורד ומפורד וגו' מ"מ אנשי כה"ג עם רוב ישראל בא"י בעת ההיא היו ושוב לא עלו מהן אלא מוטטין בימי עזרא ובשלה אחשורוש להשמיד הרגו ולאבד היו הפרזים והעיירות שאין להם חומה סביב בספק סכנה גדולה שלא יעלו עליהם אויבים יחד מן המוקפין חומה וכשנעשה הנס עשו כולם יום נוח ומשחה ושמה כדכתיב ואלה היהודים אשר במדינות הארץ (אחשורוש) נקדו ועמד על נפשם ביום שלשה עשר בו וטוה בארבעה עשר בו ועשה אותו יום משחה ושמה ושל שושן ג"כ עשו ממחרת הנס שלהן וזה היה בשנת הנס לבד ולאחר מכן בשנים הבאות עמדו פרוזים ונהגו מעלתם לעשות ארבעה עשר משחה ושמה ויו"ט אבל מוקפין לא עשו כלום לפי שלא היה הנס גדול כפרזים והיו שכתוב על כן היהודים הפרוזים היושבים בערי הפרוזות עושים את יום ארבעה עשר לחודש אדר משחה ושמה ולא הזכירו כאן מוקפין כלל ולאחר זמן שהאיר הקב"ה עיניהם ומלאו סמך מן החורה עמד מרדכי ובית דין וראו דברייהם של פרוזים שראוי גם הם לעשות לו זכר לדורות וקבעו אותו על כל ישראל שכולן היו בספק וראו להקדים פרוזים למוקפין מפני שנסם היה גדול שהם החמילו במלוה חמלה לעשות להם לבדם יו"ט לפיכך קבעו יום נוח של פרוזים ביומן ושל כרכים מוקפין קבעו ביום נוח של שושן והייט דאמר בגמ' [דף ה':] גבי ספקא דטבריא לענין מקרא מגילה מאי פרוזין ומוקפין דכתיבי גבי מקרא מגילה משום דהני מיגלו והני מיכבו והא נמי הא מגילת או דילמא משום דהני מגנו והני לא מגנו והא נמי קא מגילת אלמא טעמא דתקנתא משום הגלה הוא דאית להו למוקפין חומה הגלה דמגנו בחומתם ונלחמם או דמיכבו ומטמרו מאויביהם זהו דרכו ז"ל. ואי ברור אללי דהא ודאי דעיירות המוקפות חומה בא"י [באותו זמן] מועטות היו שהרי אמרו בירושלמי כדי לחלוק כבוד לא"י כמו שכתבתי למעלה ואם רובה היתה מוקפת חומה היה להם לתלות בימי אחשורוש אלא על כרחן רובה היתה פרוזה וכרכין המוקפין חומה שבחולה לארץ כפלים וכפלי כפלים ממוקפין שבא"י ומעתה ישראל היושבים בעיירות המוקפות שבחולה לארץ שלא היו יכולין לנטות בחוק החומה שהרי אויביהם היו בחוס עמהם למה לא עשו מעלתם יום משחה ושמה כמו שעשו הפרזים ומה שאמרו ז"ל שרוב ישראל בלארץ היו שוכן לא עלו מהו אלא מועטין בימי עזרא היינו מאותם שבבבל דאמר ק"ל לא עלו מהן אלא מועטין כמו שפורש בכתוב

אבל מ"מ נראה שרוב ישראל בחולה לארץ היו מהודו ועד טש שהרי כל העולים ראשונה לא היו אלא ארבעת רבוא אלפים ושש מאות וששים ואפשר גם כן שלאחר שנה כורש לבטל הנבין חזרו מהם בחו"ל ונתיישבו בכל הארצות ואילו היו ישראל רובם ועיקרם בלארץ לא היה המן ואמר ישט עם אחד מפורד ומפורד וגו' לפיכך נראה שרוב ישראל היו בחולה לארץ מפורדו ועד טש וכיון שכן למה לא עשו היושבים בעיירות המוקפות חומה בשנים הבאות משחה ויו"ט שהרי לא היה להם לנטות בחומתם ומה שאמר בכתוב על כן היהודים

הפרוזים עושים וגו' אין ענין שהפרוזים עשו ולא מוקפין אלא טעם למה חלקו מרדכי ובית דין פרוזין ממוקפין ומה שאמר שלאחר מיכן האיר הקב"ה עיניהם ומלאו סמך מן החורה ולא ידעתי מה הוא זה שלא הזכיר זה בגמרא אלא שכתב מגילת אסתר אבל לענין יו"ט לא ודאמרין בספיקא דטבריא אי משום דמיכבו אי משום דמגנו היינו לומר שכוון שבאו לרמות לשושן כל העיירות הדומות אליה מפני שבה היה עיקר הנס כשהפך עיקר חלוק מוקפות חומה כששן משאינה מוקפת אם הוא משום דמיגילת אי משום דמכביא ואע"ג דלענין בית דכתי ערי חומה במכביא תליא מילתא התם גזירה הכתוב הוא.

סגסג (פ'גו)

8

PACHAD YITZCHAK
PACHAD HUTNER
(1906 - 1980)

ענין ה

ד' ולשון הכתוב בפרשת עמלק הוא, צא והלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה. ותיבת "מחר" זו במשפט זה מתפרשת היא בשתי אופנים, שאפשר לה להיות נמשכת למעלה, וכמו כן אפשר שהיא נמשכת למטה. ומפני כך אמרו חכמים ש"מחר" זה הוא מאותן המקראות שאין להם הכרע. ועומק המשמעות של חוסר הכרע זה יתבאר לפנינו. הנה במגלת אסתר חוזרת ונשנית היא תיבת "למחר". כגון, למחר אני קרוא לה עם המלך, וכדומה. וכתב על זה המהר"ל דזהו משום שכל ענין מפלתו של עמלק שייך הוא "למחר". וכן הוא אומר בשמואל שהכה דוד את עמלק למחרת. משום ד"היום הזה" שייך הוא באמת לעמלק. ומפלתו הוא ענין של "למחר". ונמצא דמציאותו של עמלק בעולם "ביום הזה" מאפילה היא על ההכרה של מציאות ה"למחר". ומכיון שענין זה נוהג הוא במציאות, הרי בהתאם לזה כך הוא המצב גם בתורה. ומפני כך במאמרו של משה ליהושע, "צא הלחם בעמלק וגו'" תיבת למחר אין לה הכרע. כי על כן גם חוסר הכרע זה שייך הוא למלחמתו עם עמלק.

ה' וכל און כוחנת, מקשיבה היא את ההדגשה הזו בוקעת ועולה מתוך בקשתה של אסתר. כי בשעה שבקשה אסתר על חוספת יום של מחיית עמלק בשושן העיר, לא בקשה אלא שיהיה גם מחר כדת היום. מפני שבעצם, בתחומי "היום הזה" גירדא אי אפשר לה למפלתו של עמלק וכל הענין אינו נעשה אלא בצירוף ענינו של "למחר". וחוזרים אנו להתחלות הדברים שמגלת אסתר אינה עומדת להתבטל לימות המשיח. שמכיון שכל-כולה עומדת היא המגלה הזו בסוד "מחר כדת היום" ממילא מופקעת היא ממחלף הביטול של שאר כתבי הקדש. מפני שביטול זה הוא הקו המבדיל בין "היום" ובין "למחר". ומגלת אסתר מופקעת היא מהבדלה זו שכן בה שולש הוא המחלף של "מחר כדת היום".

א) כל ספרי הנ"ך עתידים להבטל חוץ ממגלת אסתר. רמב"ם. פירושם של דברים הללו הוא כדלהלן.

ב) בשעת קנינו של יעקב את הבכורה מיזו של עשו הרי הוא אומר: "מכרה כיום את בכרתי לי". ורבים הם הפירושים על תיבת "כיום", כי בפשוטו אין שום קישור לתבה זו במשפט זה. והננו בזה לפרש את התיבה הזו כפי המעם שאנו מרגישים בה בתיבה זו עכשיו כמעודת פורים.

ג) הנה יעקב אמר לעשו "עד אבא אל ארתי שעיריה". דבריו אלה של יעקב לא נתקיימו מעולם. ופירשו חכמים שמכיון שאי אפשר שיצא דבר כמל מפיו של יעקב, הרי אדרבה דברים הללו מתפרשים בסוד אחרית הימים אשר אז יבוא יעקב לשעיר כאמור ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו. ונמצא, שאף על פי שיעקב אמר לעשו "אבוא אל אדוני שעיריה" בסתמא, מכל מקום מתפרשים הם אדעתא דאחרית הימים. ומפני כן בשעת קניית הבכורה ישנה הדגשה מיוחדת שהמכירה תהיה כיום. מפני שבלי הדגשה זו היה עשו יכול לטעון: אמנם מכרתי לך את הבכורה; אבל כמו שאתה מבטיח לי עכשיו והקיום הוא לעתיד לבא, כמו כן, מכירת הבכורה שלי תתקיים לאחרית הימים. כנגד זה באה היא ההבלטה בתיבת כיום הגנוזה בתוכה את העוקץ שדיבוריו של עשו מוכרחים הם להתפרש כמובן של היום הזה ולא כמובן של אחרית הימים. כי על כן דיבוריו של אדם מתפרשים הם לפי שרשו. ועל כן, מכיון ששרשו של יעקב הוא באחרית הימים, הרי אפילו סתמיות דיבורו בבחינת אחרית הימים היא נתפסת. שאני עשו שחלקו הוא העולם הזה ואין לו חלק באותם אחרית הימים, הרי הדיבורים שלו נראים הם רק כאספקלריא של היום הזה ולא כאספקלריא של הלמחר.

ענין מו

א) פורים ושושן פורים. ומבואר בירושלמי טובא בקדמונים כי בכדי לחלוק כבוד לארץ ישראל תקנו שושן פורים לעיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון. ודבר זה צריך פירוש, שהרי שושן בעצמה לא היתה מוקפת חומה. ואם כן איזה טעם יש לייחד כבוד ארץ ישראל למועד שושן פורים דוקא?

ב) הנה המלחמה הראשונה בעמלק בימי משה, היתה לאחר שהוא בא עלינו, ואז יצאנו לקראתו למלחמה. ובמלחמה השניה בעמלק בימי שאול, באנו אנחנו עליו. ומועד הפורים שהוא קדושת הזמן של עסקנו עם עמלק, בעל כרחו שיכלול בתוכו שני אופנים הללו של המלחמה בעמלק. וזה הוא עומק משמעותה של התחלקות מועד הפורים לשני ימים: י"ד וט"ו. כי בי"ד הוא בא עלינו, בקש להשמיד להרוג ולאבד. וכשעשה לנו הקב"ה גם והגענו אל המנוחה, ונוח מאויביהם, אז אנחנו יוצאים עליו למלחמה. ואנחנו מבקשים עוד יום להנקם מאויביהם אף על פי שאין כאן עוד ולעמוד על נפשם. באופן שקדושת הזמן של י"ד וט"ו באדר כולל הוא את שני סוגי המלחמה בעמלק. כשאנחנו בדרך אשר בלשון החומש נקרא הוא מצב זה המצב הקודם לתקופת ו, "היה בהניח", ובהתאם לזה קרוי הוא המצב הזה במגלת אסתר לפני התקופה של "ונוח מאויביהם"; אז אנחנו יוצאים לקראתו למלחמה אחרי שהוא בא עלינו. ובשעה שאנחנו נמצאים במצב שלאחר המנוחה "והיה בהניח", ונוח מאויביהם" אז אנחנו באים עליו להנקם ממנו מפאת התנגדותו העצמותית עלינו. סוג מלחמה אחת בעמלק בי"ד, סוג מלחמה שניה בעמלק בט"ו. בין שני סוגים האלה מפסיק הוא המצב של "ונוח מאויביהם".

ג) והנה חובת היציאה למלחמה על עמלק חלה היא עלינו משעת כיבושו של יהושע בן נון. שלש מצות נצטוו בכניסתן לארץ להכרית זרעו של עמלק וכו'. ועל כן מיוחדת היא קדושת הזמן של ט"ו להיותה מקושרת עם כיבושו של יהושע בן נון. כי על כן קדושת הזמן של ט"ו היא קדושת המלחמה בעמלק שאנחנו יוצאים לקראתו,

וחובת יציאה זו חלה היא בשעת כיבושו של יהושע בן נון. וזו היא כבודה של ארץ ישראל שהכניסה לתוכה מחייבת היא את כריתות זרעו של עמלק. וזה שאמרו בירושלמי שכדי לחלוק כבוד לארץ ישראל תקנו מועד שושן פורים, פורים דמוקפים. מוקפים מימות יהושע בן נון. פורים ושושן פורים.